

UDK: 903/904(497.5 Crikvenica)

Ranko Starac, prof., kustos Pomorskog i povijesnog muzeja
Hrvatskog primorja, Rijeka

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NA LOKALITETU GODAČ, KOTOR U CRIKVENICI

Sažetak

U neposrednom zaleđu središta grada Crikvenice, povrh drage potoka Dubračine, na skrovitom položaju između naselja Kotor i Podbadnja nalazi se lokalitet Godač. Tijekom srpnja 2007. godine ovdje je obavljen opsežni obilazak terena s pokusnim sondažnim iskopavanjem. Zatečeni su ostatci povremeno korištenog naselja, odnosno nadzorne postaje savršeno uklopljene u prirodnu konfiguraciju krajolika. S položaja Godač vidi se ušće Dubračine u more, odnosno položaj rimskodobne naseobine s velikom keramičarskom radionicom, tijekom Dubračine te utvrda na Badnju. Rasuti pokretni arheološki nalazi svjedoče o intenzivnom korištenju ovog položaja tijekom kasnoantičkog i ranobizantskog razdoblja, ali bez tragova izgradnje zidanih objekata. Kasnoantičko-ranobizantska utvrda odnosno nadzorni toranj, od kojeg su ostali skromni tragovi temelja, nalaze se na vrhu obližnjeg kotorskog brijega, u neposrednoj blizini srednjovjekovne crkvice sv. Jurja. Tijekom spomenutog razdoblja, ali i tijekom kasnijih stoljeća, razorene su ili preoblikovane kamene grobne gomile na Godaču, pa o njihovom postojanju svjedoče ulomci brončanog nakita i komadići ranobrončanodobnih posuda. Lokalitet se nalazi na trasi autoceste Križišće–Žuta Lokva, pa će se prije građevinskih radova trebati dodatno arheološki istražiti.

Ključne riječi

Godač, Kotor, Crikvenica, sondažno iskopavanje

Uvod

U sklopu programa kontinuiranog višegodišnjeg arheološkog istraživanja naselja Kotor i bliže okolice u neposrednom zaleđu Crikvenice, obavljeno je

reambuliranje terena s pokusnim sondažnim istraživanjima lokaliteta *Godač* na kotorskom brijegu. Radovi su započeli 15. srpnja 2007. godine i trajali su 16 radnih dana. Voditelj istraživanja bio je arheolog Ranko Starac, kustos Arheološkog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, a posao se realizirao u već uhodanoj suradnji s voditeljicom projekta istraživanja antičkog *Ad turessa*, dr. sc. Gorankom Lipovac-Vrkljan. Radove je financirao Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić* u Crikvenici uz pomoć Primorsko-goranske županije. Pomoć pri krčenju šumskog područja i raščišćavanju gromača te ručnom iskopu pokusnih sonde pružila su dva radnika građevnog obrtnika Nedeljka Vidovića iz Triblja. Pranje, čišćenje i sortiranje keramičkih ulomaka obavio je voditelj radova, kao i preliminarnu zaštitu nalaza predmeta od metala. Poslove geodetskog snimanja i tehničke dokumentacije obavili su geodeti Iva Malarić, Marin Jurčić i Mateo Gašparović. Nakon dovršenja istraživanja pokusne sonde zatrpane su iskopanim kameno-zemljanim materijalom, te je teren doveden u prvobitno stanje. Zbog položaja lokaliteta u neposrednoj blizini pravca pružanja buduće autoceste Križišće-Žuta Lokva, potrebno je u nadležnom Konzervatorskom odjelu zatražiti provođenje preventivne registracije ovog arheološkog lokaliteta, kako bi se ovdje mogla obaviti zaštitna istraživanja prije dolaska građevinske mehanizacije.

Arheološka interpretacija nalaza i značaja lokaliteta

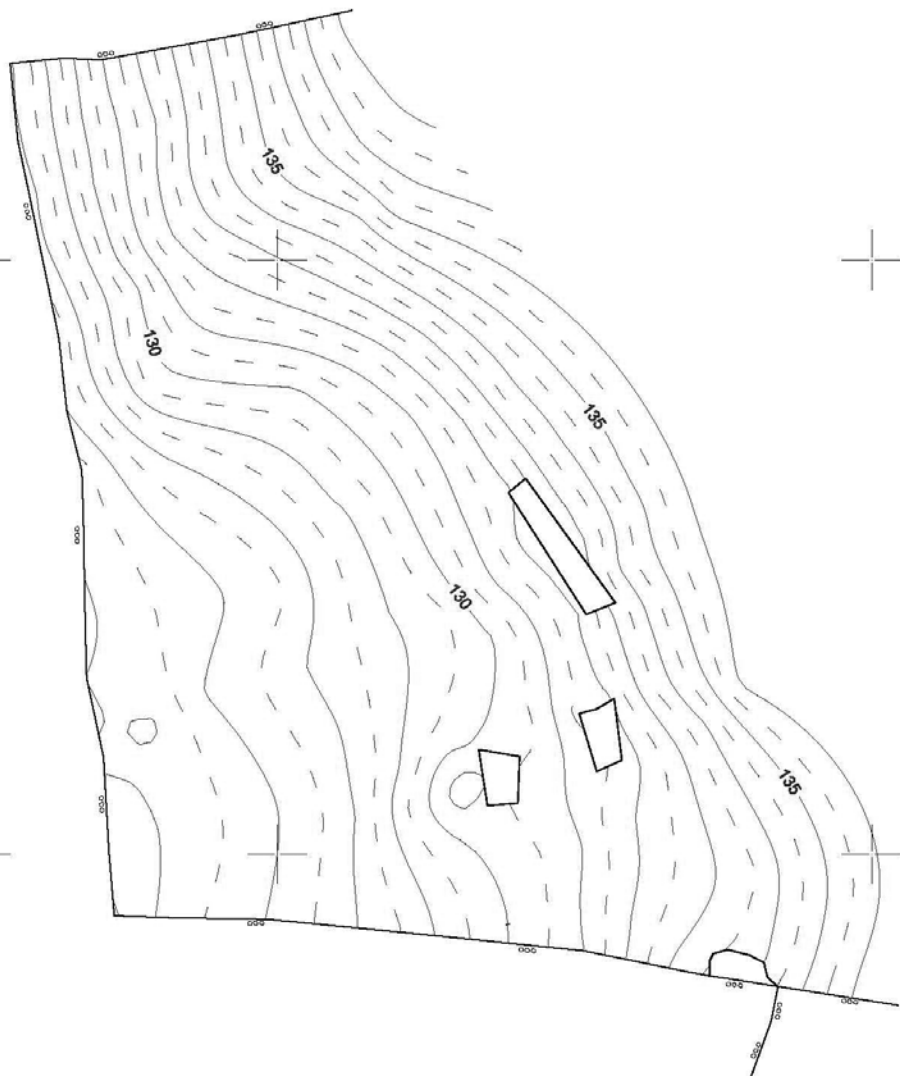
Porijeklo naziva kao i značenje toponima *Godač* nije poznato. Toponim se spominje u srednjovjekovnom spisu o međama zemalja *Sopaljskih*, a označuje suhozidinama omeđen prostor zapadne strme padine krševitog brijega u zaleđu naselja Kotor. Godač se nalazi stotinjak metara sjeverozapadnije od položaja ostataka srednjovjekovne i ranonovovjekovne crkve Svete Trojice (poznatog duhovnog središta ovog dijela Vinodola, kojim su do prodaje posjeda Kotor upravljali trsatski franjevci, zahvaljujući darovnici kneza Martina Frankopana). Riječ je o području iznimno krševitih karakteristika, punom kamenih gomila, stjenovitih škrapa i sipara, obraslom u listopadnu šikaru, a dijelom i u gustu šumu hrasta i žestile. Obilascima terena ustanovljena je vrlo velika površina na kojoj se nailazi na ulomke antičkih opeka i amfora, kao i sitne ulomke stolne i ognjišne keramike. Najveća koncentracija rasutih ulomaka nalazi se u gornjem dijelu terena, uokolo jednog manjeg zaravanka omeđenog suhozidom, koji u tlocrtu čini lik trapeza. Ovdje je tlo zbog manje strmine plodnije, sastoji se od tankog površinskog nanosa sive do sivo-mrke pjeskuljaste i laporovite ilovače, dok se izvan Godača nalazi uobičajeno tlo od svijetle crvenice. Upravo djelomična flišna podloga omogućila je u vrijeme kišnih oborina dulje zadržavanje vode, a za sušnog razdoblja u podnožju

Godača i u vrijeme našeg rada bio je aktivan izvor pitke vode. Opisani središnji dio lokaliteta danas je prekriven šumom (pojedina su stabla stara oko dva stoljeća), no očito je u nekom ranijem razdoblju dio površine bio i obrađivan, vjerojatno pod vinogradom, s obzirom na izloženost zapadnom suncu i potpunu zaklonjenost od bure. Središnji dio lokaliteta obuhvaćen je česticama grunтовnih brojeva: 3840, 3841, 3842, 3843 i 3844, a rasuti keramički arheološki ulomci nalaze se najvećim dijelom na spomenutim parcelama. Sporadično se ulomci tegula i amfora nalaze uzduž strme padine prema dolini Dubračine, najviše na česticama br. 3837, 3838, 3839. Naše pokusno sondažno istraživanje bilo je usmjereno na katastarsku česticu br. 1937, koja nosi grunтовnu oznaku 3840, k. o. Crikvenica. Na jugoistočnom rubu Godača, uz stazu koja se strmim obronkom uspinje do vrha brijega i dalje pruža prema Kotoru, nalaze se tragovi neistražene zidane građevine, prekrivene recentnim suhozidnim gromačama. Možda su ovdje skriveni posljednji ostatci srednjovjekovne crkvice svetog Vida, uz očuvan topografski naziv *Vidovo*, povrh kojeg se nalazi kotorska lokvica.

Sonda 1

Sonda je postavljena u istočnom dijelu kružne kamene gomile, promjera oko deset metara, s izrazito razvučenim i obrušenim lomljenim kamenom, koji prekriva tlo. Gomila, koja je očito barem u recentnom razdoblju povećana odlaganjem suvišnog kamena pri obradi tla, leži na blagom obronku okrenutom k zapadu, pa joj visina varira od pola metra do gotovo dva metra. Zbog vrlo rastresitog sastava tla, lomljenog raznolikog kamena pomiješanog s vrlo malo sipke humozne zemlje, nije bilo moguće održati vertikalne profile sonde, što se ubrzo pokazalo i u slučaju iskopa sljedećih dviju sondi. Zapravo, nije bilo moguće odrediti stratifikaciju taložina, osim što možemo reći da se naslage zatečene u ovoj sondi mogu svrstati u dvije razine, odnosno vremenski odvojena horizonta odlaganja, bez pravog arheološkog sloja. Naime, usitnjeni i atmosferilijama vrlo erodirani ulomci keramike nalaze se ravnomjerno izmiješani od površine do dna iskopa odnosno neravne površine matične vapnenačke litice.

Sonda je na kraju imala u tlocrtu oblik nepravilne pačetvorine, dimenzija 2,50 x 3,80 x 2 x 3 metra, a zbog neravne površine tla i zatečene matične litice pune procjepa, dubina iskopa iznosila je između 60 i 85 cm. Među odbačenim kamenom, ovdje, kao i na čitavoj površini lokaliteta nije pronađen nijedan ulomak ili trag vapnenog vezivnog morta, niti je pronađen ikakav obris arhitekture. Zatečeni krupniji lomljenac stajao bi na sitnom kamenom kršju, pa je očito kod prebacivanja kamena u prošlosti poremećena ili

5
004
8305
004
8005
004
8605
004
820

SADRŽAJ:		LOKACIJA:	
Topografski prikaz		Arheološki lokalitet - Godač	
DATUM:	INVESTITOR:		
11. 09. 2007.	Ustanova u kulturi Dr. Ivan Kostrenčić		
VODITELJ ARH. ISTRAŽIVANJA:	EKVIDISTANCA:		IZVOĐAČI RADOVA:
Ranko Starac dipl. arheo.	1m / 0.5m		Iva Malarčić, Marin Jurčić, Mateo Gašparović
NUMERIČKO MJERILO:	GRAFIČKO MJERILO:		
1:400			

5
004
8405
004
8005
004
8205
004
820

uništena ranija suhozidna struktura. Spektar rasutih arheoloških nalaza vrlo je širok i zanimljiv. Posebna pažnja bila je usmjerena na sijanje taloga kamena pomiješanog s mrkosivom sipkom humoznom zemljom, očito nastalom trunjenjem ili gorenjem organskog materijala, no kronološki raspon i vrsta nalaza ukazuju na potpunu poremećenost jer se među ulomcima keramike na istom mjestu, praktično izmiješani nalaze ulomci posuda kasnoantičkog i ranobizantskog porijekla, komadići stakla (lumina i luminima sličnih čaša), životinjske kosti nagorjele od vatre, sitni komadići spaljenih ljudskih košćica, željezni čavli i klinovi, keramika grube fakture ranosrednjovjekovnog doba, ulomak brončane kasnobrončanodobne narukvice, te jedan fino retuširani mezolitički mikrolit od svijetlog kremenog rožnjaka, uz male komadiće amorfnog brončanog lima.

Sandom smo zahvatili rubni dio davno prekopane prapovijesne gomile, u kojoj su bili spaljeni ostatci pokojnika. Ista gomila bila je poravnata i preoblikovana u kasnoj antici, kada je šire područje povremeno naseljeno ili korišteno u funkciji refugijalnog staništa i nadzorne postaje u neposrednom zaleđu rimskog naselja – Ad turrea. Sama keramika uglavnom pripada različitim tipovima amfora i vrčeva, korištenim u razdoblju od četvrtog do kraja šestog stoljeća. Rjeđi su ulomci ranoantičkih posuda, no zbog fragmentarnosti i istrošenosti ulomaka teško je govoriti o tipologiji zastupljenog materijala. Prema načinu pečenja i vrsti gline, dio keramike, posebno ulomaka amfora, vrčeva te građevnih opeka potječe iz rane antike, a proizvedena je u obližnjoj radionici na crikveničkom *Igralištu*. Zastupljeni su i ulomci grube keramike, odnosno lonaca modeliranih na kolu kasnoantičkog tipa, ali postoje i ulomci lončića vrlo grube izrade, debelih stijenki, s tragovima češljastog prevlačenja unutarnjih i vanjskih stijenki. Neki se komadići unatoč usitnjenosti mogu se pripisati razdoblju između šestog i devetog stoljeća. Zatečeno je i nekoliko sitnih fragmenata atipične prapovijesne keramike, ali i jedan ulomak dna keramičke čaše korištene u prvom stoljeću nakon Krista.

Posebno ističem dva ulomka od jedne keramičke uljanice ukrašene urezanim kružićima i vegetabilnim motivima, iz razdoblja s kraja četvrtog ili petog stoljeća. U tijeku je obrada materijala, pa će na kraju biti i jasniji neki kronološki odnosi. Kovani čavli i ulomci krovnih opeka - tegula sugeriraju nam postojanje drvene gradbene konstrukcije, prekrivene antičkim crijepom, koja nije imala čvrsto građene temelje. Nije pronađen nijedan ulomak recentne novovjekovne ili etnografske keramike (koju nalazimo u većem broju na području obližnjih naselja Kotor i Dolac). Najznačajnijim nalazima smatramo otkriće triju strjelica kasnoantičkog tipa, te jedne strjelice sa šupljim tuljcem za nasad, koso tordiranim vratom i vrhom raskovanim u obliku lastavičjeg repa. Ovaj tip strjelica može se okvirno datirati u razdoblje seobe naroda ili ranog srednjeg vijeka, između 6. i 9. stoljeća.

Mikrolitska rukotvorina od kremenog rožnjaka – srednje kameno doba

Sonda 2

Šest metara istočnije od ruba sonde jedan, na rubu male zaravni, postavljena je druga probna sonda. Veličina je bila uvjetovana slobodnim razmakom između stabala, površine oko 12 četvornih metara. Sondom smo zašli u donji dio kamenog nasipa, odnosno sipara koji se spušta obronkom u pravcu

Strijela, 5.-6. stoljeće

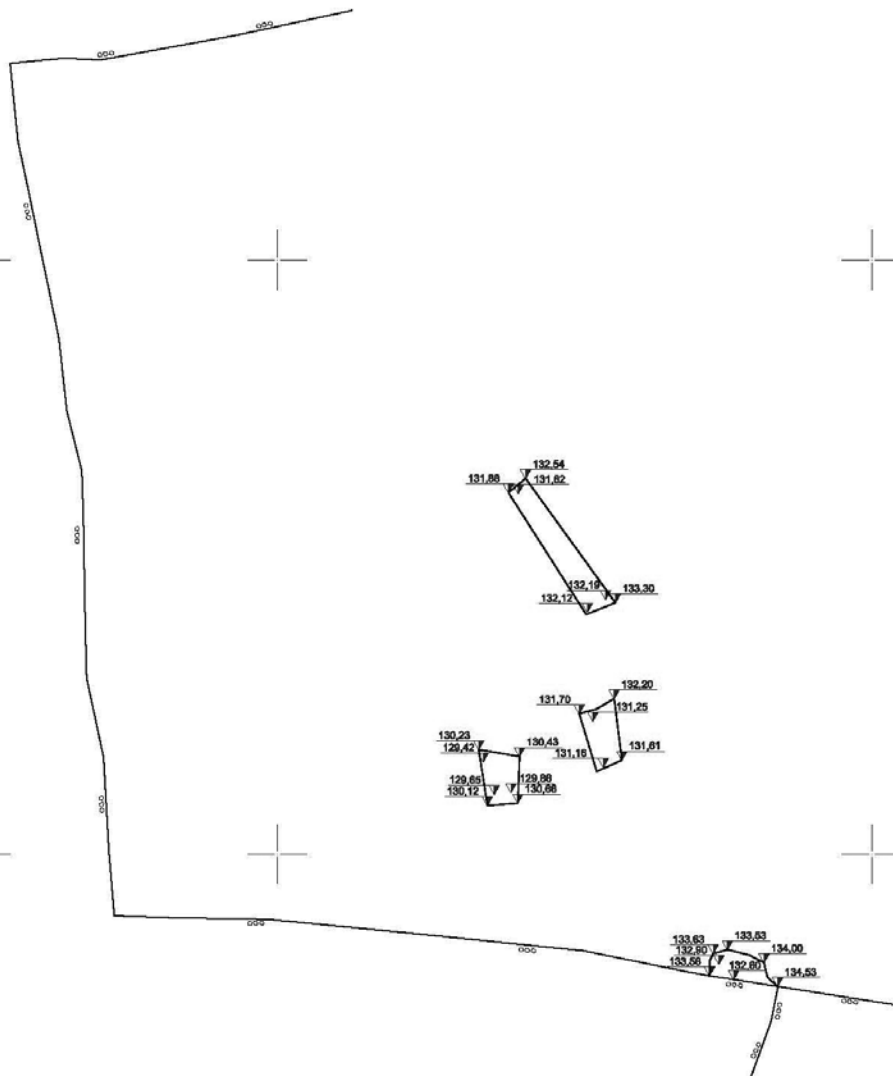

Strijela, rani srednji vijek

istok – zapad. Na dubini od prosječnih pola metra došli smo do neravnog sterilnog tla, koje se sastoji od vrlo nabijenog kamenog materijala pomiješanog s malo glinovite ilovaste zemlje. Ovdje uopće nije bilo tamne humusne zemlje, niti ostataka kostiju. Nalazi su rijetki i svode se na erodirane ulomke tegula, imbreksa i komadiće amfora. Presjek naslaga isti je pri vrhu i dnu iskopa, riječ je o rastresitom lomljenom kamenu, odbačenom prigodom nekadašnjeg čišćenja terena.

Sonda 3

Ovom sondom oblika izduženog rova, širine oko dva metra i dužine deset metara, presjekli smo donji dio strmog sipara, odnosno obronka prekrivenog nabacanim kamenjem. Također nije bilo jednostavno zbog strmine obronka i rastresitog sastava taložina održati vertikalne profile. Ovdje smo među sitnim lomljenim kamenom zatekli i nekoliko komada krupnih kamenih blokova, koji se pružaju u nizu. Međutim, blokovi nisu povezani, a stoje na sitnom kamenju, pa je riječ o recentnijem pokušaju podziđivanja sipara koji se stalno iznova obrušava. Prosječna dubina iskopa iznosi od 65 do 80 cm, a zatečena je mjestimično neravna litica, ili vrlo tvrd i sterilan naboj od naplavljenog sitnijeg kamena, pomiješanog s ilovastom svijetlosmeđom ili sivkastom zemljom. Na samom početku ovog sterilnog, zapravo geološkog sloja, često zastupljenog na području Vinodola, na jednoj maloj i izoliranoj površini pronađeno je

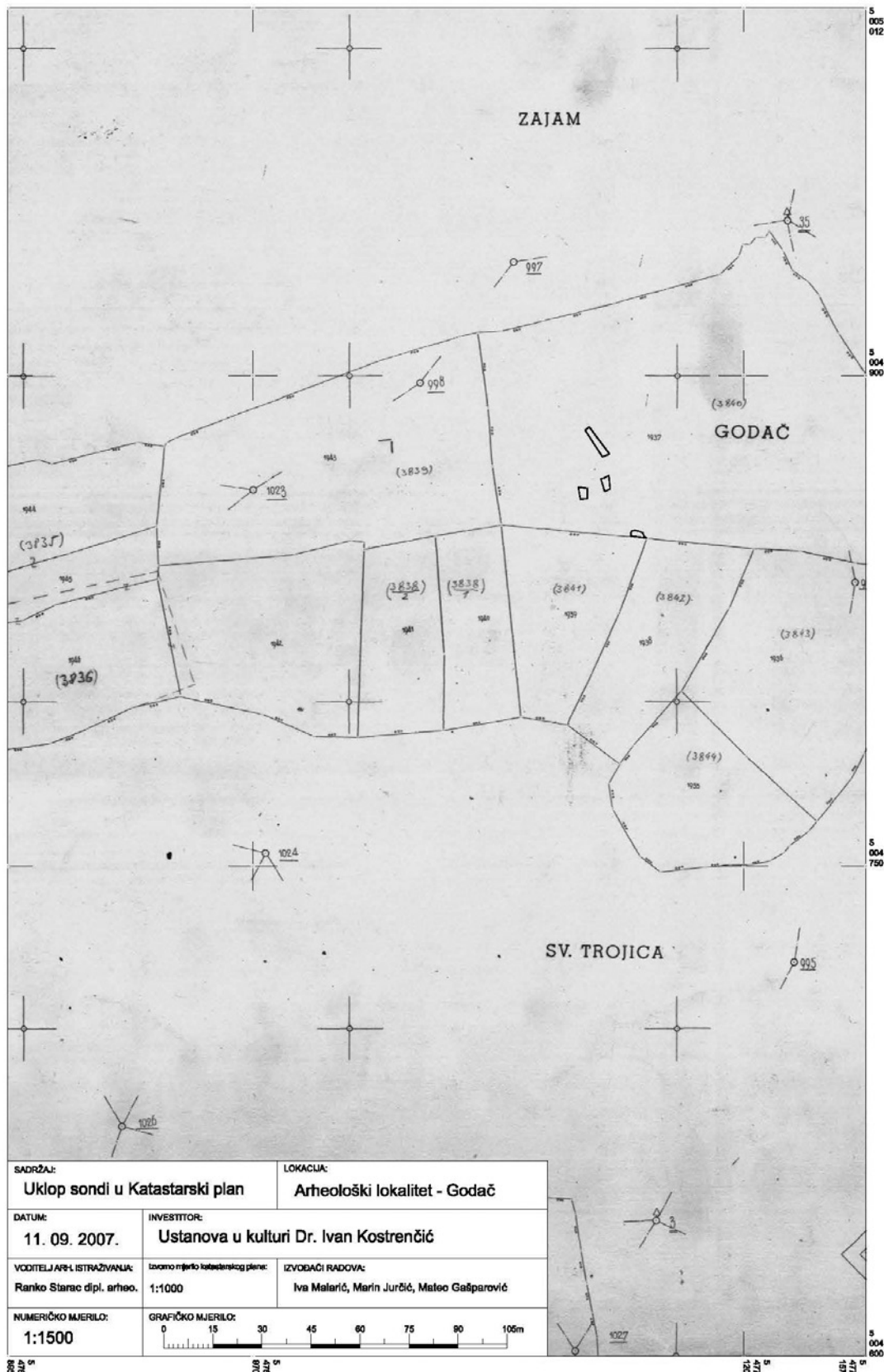
SADRŽAJ:		LOKACIJA:	
Prikaz sonde sa visinama		Arheološki lokalitet - Godač	
DATUM:	INVESTITOR:		
11. 09. 2007.	Ustanova u kulturi Dr. Ivan Kostrenčić		
VODITELJ ARH. ISTRAŽIVANJA:	ORTOMETRUSKA VISINA U m:	IZVOĐAČI RADOVA:	
Ranko Starac dipl. arheo.	134.00	Iva Malarčić, Marin Jurčić, Mateo Gašparović	
NUMERIČKO MJERILO:	GRAFIČKO MJERILO:		
1:400			

uz životinjske koščice i nekoliko ulomaka prapovijesne keramike. Riječ je o ulomcima mrko-sive keramike, odnosno lončića manjih dimenzija i tanjih stijenki, koji se po tragovima ručki i oboda mogu pripisati širem kompleksu Cetinske kulture, odnosno ranom brončanom dobu. Ostatak naslage od rahlog kamenog zasipa sadrži brojne usitnjene ulomke antičke, kasnoantičke i ranobizantske keramike, odnosno odlomke različitih tipova amfora i vrčeva, s ponekim komadićem krovne opeke, te željeznim čavlima. Ovdje je pronađen i jedan fregment sječiva željeznog noža, kao i amorfnog komadić brončanog lima, uz nekoliko ulomaka stakla. Ni traga kakvom čvrstom objektu kojeg bismo mogli determinirati.

Jama 1

Dvadeset metara jugoistočnije od postavljenih probnih sondi uočena je u grmlju udubina u tlu ljevkastog oblika, koja je po polovici presječena međašnim ogradnim suhozidom. Suhozid se spušta u jamu koja je ukupnog promjera oko četiri metra. Očistili smo polovicu jame od urušenog kamenja i zemlje. Zbog nagiba terena relativna dubina jame nejednaka je u odnosu na površinu okolnog tla, u prosjeku je dubine oko jednog metra. Jama je ljevkasta oblika, strane su poravnate i obložene nanesenom laporovitom ilovačom koja se zbog trošenja i erozije pretvorila u sitno gomoljasto grumenje, koje nosi manje ili veće tragove gorenja. Uzorci grumenja ilovače prikupljeni su za analizu. Dno jame sastoji se od smeđosive pjeskuljaste ilovače, bez tragova pokretnih arheoloških nalaza, osim dvaju ulomaka trbuha kasnoantičkog vrča. Jama je očito načinjena ljudskom rukom, a pretpostavljamo da je riječ o maloj okapnici ili vodospremi, što objašnjava i činjenicu da se ogradni suhozid u nju spušta i dijeli na dva dijela.

Na obodnim dijelovima lokaliteta, odnosno na pojedinim vapnenačkim liticama koje nadvisuju Godač, uočena su ljudskom rukom uklesana kružna ljevkasta ili jamičasta udubljenja, promjera do desetak centimetara, dubine do 12 cm. Namjena ovih uklesanih jamica nije jasna, no njihov položaj na poravnatim liticama s kojih se pruža izvrstan pogled na dolinu Dubračine između Crikvenice i utvrde Badanj možda sugerira postojanje improviziranih drvenih nadstrešnih konstrukcija, odnosno zaklona za stražarsku posadu. Kako su pojedina kružna udubljenja veoma malih dimenzija, a nalaze se grupirana samo na dvijema liticama, na mjestima s kojih se širi panoramski pogled, možda postoje i neke druge namjene. Moguća je primjena u funkciji rasvjete, odnosno u jamice se moglo ulijevati ulje, za potrebe libacije (obredne radnje) ili se uz uporabu stijenja ovdje palila vatra, pa su udubljenja mogla služiti kao recipijenti za rasvjetu. Analogna grupirana, kružna, ljudskom ru-

SADRŽAJ:

Uklup sondi u Katastarski plan

LOKACIJA:

Arheološki lokalitet - Godač

DATUM:

11. 09. 2007.

INVESTITOR:

Ustanova u kulturi Dr. Ivan Kostrenčić

VODITELJ Istraživanja:
Ranko Starac dipl. arheo.

Izomno mjerilo katastarskog plana:

1:1000

IZVOĐAČI RADOVA:

Iva Malarčić, Marin Jurčić, Mateo Gašparović

NUMERIČKO MJERILO:
1:1500

GRAFIČKO MJERILO:

0 15 30 45 60 75 90 100m

kom načinjena jamičasta udubljenja u ravnoj vapnenačkoj litici nisu za sada uočena na drugim lokalitetima Vinodola.

Na kraju možemo istaknuti da su položaj Godač višekratno koristili ljudi u različitim prapovijesnim i povijesnim razdobljima, ali je oblik refugijalnog ili zatočnog, povremeno korištenog staništa s jasnom nadzornom i stražarskom ulogom dobio u nemirnim stoljećima sutona antike. Položaj je povremeno korišten za vladavine ostrogotskog kraljevstva i ranobizantskog carstva tijekom 6. i 7. stoljeća, kada ga zaposjedaju manje skupine Slavena. Nakon hrvatske kolonizacije početkom devetog stoljeća lokalitet se više ne koristi, osim kao poljoprivredno zemljište, odnosno suhozidima omeđen pašnjak.

Literatura

Matejčić 1981, R. Matejčić, Pregled kulturno-povijesnih spomenika Vinodola, Vinodolski zbornik II, Crikvenica 1981.

Starac 2006, R. Starac, Antička topografija Hrvatskog primorja, Vinodolski zbornik 11, Crikvenica 2006.

Summary

Ranko Starac, curator at PPMHP, Rijeka

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE LOCALITY OF GODAČ – KOTOR IN CRIKVENICA
Report of the results of trial archaeological research

In the immediate hinterland of the town centre of Crikvenica, past the valley of the Dubračina stream, in a secluded location between the settlements of Kotor and Podbadanj can be found the Godač site. Here during July 2007 extensive field visits and trial sounding excavations were carried out. The remnants of a once used settlement were detected, and a monitoring station perfectly dug into the natural configuration of the landscape. From the position of Godač the Dubračina estuary into the sea can be seen, as well as a Roman period colony with its grand ceramic workshops, the flow of the Dubračina and the fortress on Badanj. The dispersion of scattered archaeological evidence shows the intensive use of this position during the Late Antique and Early Byzantine periods, but with no traces of masonry constructions. The Late Antique-Early Byzantine fortress or surveillance tower, of which only humble traces of its foundation remain, is located on the top of nearby Kotor hill, near the medieval chapel of Sv. Juraj (St. George). During this mentioned period, but during the later centuries, the stone burial mounds on Godač were damaged or reshaped, so their existence can only be witnessed by the fragments of bronze jewellery and pieces of Early Bronze Age pottery. The location is situated on the route of the Križišće-Žuta Lokva highway, and so before construction work is carried out further archaeological research needs to be carried out.

Keywords

Godač – Kotor, Crikvenica, trial sounding excavations